

parorama

DZIENNIKA ŁÓDZKIEGO

Rok XXI

Łódź, niedziela 1 i poniedziałek 2 maja 1966 roku

Nr 103 (6030)

Cały kraj wita uroczystie Święto 1 Maja

Cały kraj wita 1 Maja w odświętnej szacie i uroczystym nastroju. W miastach i wsiach — czerwone i biało-czerwone flagi, barwne szturmówki i transparenty głoszące hasła międzynarodowej solidarności ludzi pracy w walce przeciwko wojnie — o wolność, demokrację i socjalizm.

W sobotę w wielu miastach odbyły się uroczystości wręczenia zasłużonym działaczom ruchu robotniczego wysokich odznaczeń państwowych.

W poszczególnych miastach i zakładach pracy odbywały się ostatnie akademie, a we wsiach wieczornice 1-majowe.

Sobotni wieczór wypełniły liczne zabawy ludowe oraz imprezy artystyczne.

W stolicy na frontonie gmachu Komitetu Centralnego PZPR — portrety Marksa i Lenina, obok hasła: „Niech żyje 1 Maja — dzień międzynarodowej solidarności ludzi pracy“.

Plac Defilad — miejsce centralnej manifestacji 1-majowej, którą o godz. 10 otwiera przemówienie Władysława Gomułki — zdobną flagą na wysokich masztach. Cała trasa warszawskiego pochodu — ul. Marszałkowska otrzymała najpiękniejsze dekoracje. Wspaniale prezentują się bloki i wieżowce ściany wschodniej — nowoczesnego centrum dzisiejszej Warszawy. Zdobną je olbrzymie biało-czerwone i czerwone wstęgi z hasłami związanymi z jubileuszem Tysiąclecia Państwa Polskiego. Barwnie wygląda stary trakt Warszawy — Nowy Świat i Krakowskie Przedmieście.

Dekoracja w Belwederze

W sobotę, w przeddzień święta 1-majowego odbyła się w Belwederze uroczystość dekoracji 112 zasłużonych w pracy zawodowej i społecznej robotników szeregu zakładów produkcyjnych, pracowników różnych dziedzin gospodarki, nauki i techniki wysokimi odznaczeniami państwowymi nadanymi im przez Radę Państwa.

Na uroczystość przybyli członkowie najwyższych władz partyjnych i państwowych z Władysławem Gomułką, Edwardem Ochabem, Józefem Cyrankiewiczem.

W imieniu Rady Państwa i Ogólnopolskiego Komitetu FJN zasłużonych robotników i pracowników powitał Edward Ochab.

Aktu dekoracji dokonali: Władysław Gomułka, Edward Ochab i Ignacy Łoga-Sowiński.

W imieniu odznaczonych

(A) Dalszy ciąg na str. 2

Uroczysty koncert w sali Operetki Łódzkiej

W przeddzień Święta 1 Maja, wczoraj do południa w sali Operetki Łódzkiej, odbył się uroczysty koncert, na który przybyli: sekretarz Ogólnopolskiego Komitetu Frontu Jedności Narodu — M. Marzec, pierwszy sekretarz KŁ i KW PZPR J. Spychalski i S. Jedryszczak, przewodniczący Prezydium RN m. Łodzi — Edward Kaźmierczak, przewodniczący Prez. WRN F. Grochalski, przewodniczący LK FJN i MK SD dr L. Nitecki, przewodniczący WK SD — R. Kaczmarek, przewodniczący MK ZSL — S. Staniszek, weterani ruchu robotniczego, przedstawiciele organizacji społecznych, świata kultury i nauki.

Na program uroczystego koncertu złożyły się m. in. pieśni rewolucyjne i recytacje. Wykonawcami byli znani aktorzy scen łódzkich oraz chór mieszany Państwowej

Sredniej Szkoły Muzycznej w Łodzi.

(J. Kr.)

Wszystkim
Czytelnikom
serdeczne
życzenia

z okazji
Święta Pracy
składa
Redakcja

„Dziennika Łódzkiego“

REALIZACJA zobowiązań dla uczczenia Święta Pracy

Pomyślna realizacja zobowiązań produkcyjnych witała Święto 1 Maja załogi licznych zakładów przemysłowych kraju. W przeddzień 1 Maja załoga Zakładów Mechanicznych im. J. Strzelczyka zameldowała o realizacji zobowiązania podjętego dla uczczenia Święta Pracy. Wykonano tu o 2 miesiące wcześniej 10 szlifierek dla Demokratycznej Republiki Wietnamu.

Młodzież Zasadniczej Szkoły Zawodowej przy Łódzkiej Fabryce Transformatorów i Aparatury Trakcyjnej „ELTA” postanowiła wykonać do 30 lipca br. — w ramach praktycznej nauki zawodu — tysiąc transformatorów. Chłopcy i dziewczęta zbudowali ich już przeszło 400.

Do mieszkańców Łodzi

Po raz 75 klasa robotnicza całego świata obchodzi Święto Pracy — 1 Maja. Czerwonej Łodzi — kolebce ruchu rewolucyjnego tradycje tego święta są szczególnie bliskie i drogie. Świadczą między innymi o tym cenne zobowiązania produkcyjne podejmowane przez załogi łódzkich zakładów pracy i instytucje z okazji 1 Maja jak i Tysiąclecia Państwa Polskiego. Przyczyniają się one do realizacji napiętych zadań pierwszego roku nowego planu pięcioletniego i przyniosą wiele dodatkowych wartości dla gospodarki narodowej.

Święto klasy robotniczej mieszkańcy naszego miasta uczcili także licznym udziałem w czynach społecznych porządkując i upiększając Łódź. Czyny te obok wartości materialnych, jakie przyniosą gospodarce komunalnej, stanowią wyraz przywiązania do miasta i społecznej postawy jego mieszkańców.

Komitet Łódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej i Prezydium Rady Narodowej m. Łodzi serdecznie pozdrawiając z okazji

1 Maja wszystkich ludzi naszego miasta — robotników, pracowników nauki, kultury i sztuki, pracowników oświaty, służby zdrowia, kobiety i młodzież — wysoko oceniając ofiarność i obywatelską postawę mieszkańców składają im serdeczne podziękowanie, wyrażając przy tym przekonanie, że zawsze będą kroczyć w pierwszych szeregach Budowniczych Polski Ludowej.

Zyczymy wszystkim mieszkańcom z okazji Święta Międzynarodowej Solidarności Mas Pracujących dalszych osiągnięć w pracy zawodowej i społecznej, jak również zadowolenia w życiu osobistym.

KOMITET ŁÓDZKI
POLSKIEJ ZJEDNOCZONEJ PARTII
ROBOTNICZEJ

PREZYDIUM
RADY NARODOWEJ M. ŁODZI

Tak
było...

1 Maja
w fotografii
archiwalnej

Manifestacja 1-majowa w Łodzi. Rok 1936.

Główna prawica PPS rozprawia się z feliwowymi robotnikami w dniu 1 maja 1928 r. w Warszawie

Rok III. Kraków, dnia 1 maja 1928 r. Cena za egz. 20 gr. Nr 16.

ROBOCIARZ

ORGAN POLSKIEJ PARTII SOCJALISTYCZNEJ LEWICY

Pracownicy wszystkich krajów! Robotnicy i chłopcy! Święto 1 Maja jest dniem Waszej walki!

1-szy Maj.

Już 75 raz święcimy Pierwszy Maja — międzynarodowe święto klasy robotniczej — uchwalone przez I Kongres I Międzynarodówki w 1889 roku. Polska klasa robotnicza podjęła hasło Święta 1 Maja w 1890 roku. Od tej pory przez długie lata 1 Maja był świętowany uroczystie, niejednokrotnie znaczone krwią robotniczą, w walkach z policją, żandarmerią czy wojskiem...

Na zdjęciu: fotokopia jednodniówki wydanej z okazji Święta 1-majowego — rok 1928.

1 Maja stawiał w stan pogotowia oddziały policji.

Stanisław August

Hugo Kollataj

Stanisław Malachowski

Wszystko jest niemal jak na obrazach Canaletta... Na lewo kościół, przed którym kamienny Chrystus ugina się pod ciężarem krzyża. Nieopodal wyniosła rezydencja marszałka Sejmu Stanisława Malachowskiego (dziś gmach Akademii Sztuk Pięknych). Parę kroków dalej, po przeciwnej stronie monumentalny pałac Radziwiłłów (obecnie Prezydium Rady Ministrów). I wreszcie kolumna Zygmunta na tle strzelistego dachu katedry, a obok... No, tak, tu stał wtedy królewski zamek...

Ale w zasadzie, gdyby nie długi sznur samochodów, można by bez specjalnego trudu oczyma wyobraźni dostrzec dawne Krakowskie Przedmieście — owo sławne „pole bitwy” sprzed 175 lat — bitwy, której owocem była ustawa Sejmu 4-letniego.

O wydarzeniach tamtych dni rozmawiamy z prof. dr Bogusławem Leśnodorskim, dziekanem Wydziału Prawa UW. Tu niezbędna uwaga: prof. Leśnodorski jest wybitnym znawcą tej epoki. Poświęcił jej też wiele prac m. in. wydany przez łódzki oddział „Czytelnika” (w 1946 r.) pierwszy szkic owych studiów pt. „Konstytucja 3 Maja”.

Konstytucja majowa nie była jakimś niespodziewanym i żywiołowym wybuchem dążeń reformatorskich. Gdzie leżała więc jej przyczyna, w jakich warunkach polskich i europejskich wyrósł ów historyczny akt prawny?

Rozpręszająca się w Europie idea Oświecenia, mającego na swych sztandarach hasło: Fiat lux — „niech szerzy się światło” objęła Polskę już w połowie XVIII w., niosąc ze sobą rewolucyjne (w sensie odnowy, przebudowy państwa) hasła. Występujące u nas dążenia (inicjowane przez grupę światłych, przejętych duchem prawdziwego patriotyzmu obywateli) były analogiczne do reprezentowanych przez rewolucjonistów francuskich, a zbiteżenie także z walką o niepodległość patriotów amerykańskich. Pełniejsze przemiany dojrzały wszakże dopiero w II połowie XVIII w. Od 1764 r. raz po raz podejmowano próby (początkowo nieśmiało) reformowania naszej państwowości.

Niektóre z nich upadły (np. sprawa kodeksu Andrzeja Zamojskiego), inne dochodziły, mimo silnej opozycji, do skutku. Największym sukcesem było powołanie w 1773 r. Komisji Edukacji Narodowej, mającej na celu zreformowanie polskiego szkolnictwa (nawiasem mówiąc Komisja ta była zwołana przez nuncjusza papieskiego jako organ szerzący idee sprzeczne z ideologią kościoła). Dopiero na gruncie tych reform, podbudowanych ożywioną publicystyką („kuznicy” Kollatajowski) rozpoczęła swą pracę Sejm 4-letni.

Jakie były główne uchwały sejmowe?

Po pierwszych, niewiele dających a jakże krasomówczych, wystąpieniach zaczęły przechodzić w Sejmie pozytywne uchwały. Przede wszystkim postanowiono podnieść liczebność wojska (inna rzecz, że nie udało się tej sprawie przeprowadzić do końca). Poza tym ustanowiono pierwszy w Polsce podatek obciążający szlachtę (tu również nie zawsze dawały się realizować szlacheckie postulaty), wreszcie podjęto szereg najbardziej ważkich decyzji. Kto wie, czy przybrałyby one postać ustawy, gdyby nie przeprowadzono w 1790 r. ponownych wyborów do Sejmu, które zwiększyły w izbie poselskiej nastroje reformatorskie. Rownocześnie poza Sejmem doszło do zawiązania się klubu patriotycznego (zaczętu pierwszego w Polsce stronnictwa politycznego), który w konsekwencji swej aktywnej działalności, na jednym z tajnych posiedzeń w rezydencji marszałka sejmu Malachowskiego, przyjął przygotowaną na przełomie roku 1790/91 ustawę rządową i, co najważniejsze, postanowił przeforsować ją w Sejmie. I tu trzeba powiedzieć o podstawowych kierunkach owej ustawy. Otóż już w samym założeniu był to dokument, stanowiący wyłom w dotychczasowym feudalnym ustawodawstwie państwa. Ustawa zapewniała m. in. umocnienie i usprawnienie organizacji władzy państwa, tj. Sejmu i rządu. Sejm uwalniano od przemownego wpływu magnatów, zniesiono liberum veto, ograniczono rolę senatu, dopuszczono do udziału w

pracach Sejmu (choć tylko z głosem doradczym) przedstawiciele miast, powołano „straż praw” (czyli swego rodzaju radę ministrów), rozbudowano i zreorganizowano administrację, powierając jej troskę o rozwój kraju itd.

Jak wiadomo, opracowywane ustawy rządowej i jej przyjęcie przez Sejm przebiegało w klimacie ostrej walki dwóch przeciwnych obozów. Jakże silny, kogo reprezentujące, stały po obu stronach „barykady”?

Może zaczęliśmy od strony pozytywnej — grupy patriotów, będących rządcami państwa i reform. Tu trzeba wymienić na czele jednego z najwybitniejszych ówczesnych polityków (pierwotnie przedstawiciela opozycji magnacko-szlacheckiej wobec króla) Ignacego Potockiego oraz Hugona Kollataja, rozwijającego program reform w ożywionej publicystyce swej „kuznicy”, a będącego później autorem ostatecznej formy konstytucji. W tej grupie znajdowali się również marszałek Sejmu Stanisław Malachowski, poeta i pisarz Ursyn Niemcewicz i wielu innych gorących zwolenników odnowy państwa. Za to, jakby ją można było nazwać, czołówką, stały co światlejsze warstwy społeczeństwa, zwłaszcza ze środowiska warszawskiego mieszczaństwa.

Wśród przeciwników, w gronie opozycji znaleźli się liczni biskupi, magnaci, wiązająca ich klamek pałacowych szlachta — czyli ci wszyscy — którzy byli twórcami targowicy.

Konstytucja 3 Maja była bodaj drugą po amerykańskiej, ustawą zasadniczą. Jaką postawę zajęły więc wobec niej ówczesne monarchie Europy? Ciekawa jest też postawa Watykanu, który przecież musiał zająć zdecydowane stanowisko, choćby nawet dlatego, że wśród twórców konstytucji, a i przeciwników, znajdowali się przedstawiciele kościoła katolickiego.

Rzeczywiście po ustawie konstytucyjnej Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej w r. 1787 nasza konstytucja była drugą na świecie, a pierwszą w Europie, wyprzedzając o parę miesięcy ustawę francuską. Współtwórcą Deklaracji Niepodległości — późniejszy prezydent Stanów Zjednoczonych Jefferson stwierdził, m. in. w swych pismach, iż w omawianym okresie odbyły się trzy rewolucje (co prawda różne, lecz mające wspólne elementy): amerykańska, francuska i polska. Polskie reformy wywołały też żywy odźwięk na świecie. Z dużym zainteresowaniem przyjęto je także w Watykanie. Początkowo stosunkowo się nie pożytywnie do wprowadzonych w Polsce reform. Na prośbę Stanisława Augusta papież Pius VI przelał specjalne breve z błogosławieństwem dla Konstytucji 3 Maja i króla, a nawet przedniósł uroczystość św. Stanisława z dnia 8 na 3 maja. Stosunek ten szybko jednak uległ zmianie. Rezydujący w Warszawie nuncjusz papieski Saluzzo, zaciekły wróg Kollataja — zwolennika „nowoczesnej filozofii” — drogą najprzeróżniejszych zabiegów spowodował cofnięcie błogosławieństwa i... uroczystości ko-

(Dalszy ciąg na str. 4)

CORAZ TRUDNIEJ ZADZIWIĆ ŚWIAT. LOTY KOSMICZNE TRAKTUJE SIĘ JAK NAJWYKLEJSZĄ KOMUNIKACJĘ, WIADOMOŚCI PRASOWE O NICH CZYTANE SĄ BEZ WYPEKÓW NA TWARZY. RZECZY DZIWNÉ, NA KTÓRE NIE ZWRACAMY UWAGI DZIEJA SIĘ WOKÓŁ NAS. PEWIEN NAUKOWIEC Z INSTYTUTU BADAŃ JADROWYCH OPOWIADAŁ O SZOKU, JAKI PRZEŻYŁ. NIE BYŁ TEN SZOK WYWOŁANY NOWYM ODKRYCIEM W FIZYCE. PO PROSTU NAUKOWIEC, OJCIEC DZIECIOM, STWIERDZIŁ, IŻ JEGO 12-LETNI SYN NIE WIDZIAŁ NA OCZY WĘGLA. SYN WIE ZE SZKOŁY O TYM, ŻE TAKĄ SUBSTANCJĘ SPALA SIĘ W ELEKTROCIEPLOWNI. ZNA TEŻ SYMBOL CHEMICZNY „C”, WĘGLA JEDNAK NIE WIDZIAŁ. PIEC KAPLOWY JEST DLA NIEGO RELIKTEM INNEJ EPOKI.

RODZI SIĘ POKOLENIE, DLA KTÓREGO ZROZUMIALSZE BĘDZIE PALIWO JADROWE. POKOLENIE WCZESNIEJSZE WIE, ŻE WĘGIEL SMOLI, BIERZE GO WIEC PRZEZ PAPIER; RADIOAKTYWNY IRYD NOSI JEDNAK W KIESZENIACH SPODNI, OTO PRAKTYKA WZGLĘDNOŚCI.

DLATEGO NIE JESTEM PEWIEN, CZY TA RELACJA WZBUDZI ZAINTERESOWANIE.

BOMBA?

Ma tu nie efektownego. Nie ma nic na wierzchu, wszystko jest wewnątrz. Ośrodek w Świerku, serce atomistyki, zbudowany z białej, sylikatowej cegły; gdyby nie pojedyncze, nietypowe konstrukcje, można by sądzić, że mieszczą się w nim po prostu biura. Dużo zieleni, sielska fontanna wąża do obiegu chłodzenia reaktora, kilka smukłych maszyn piorunochronów, obraz, z którym styka się ciężkawy wycieczkowiec.

W halach przyrządy, instrumenty, wyposażenie, bardzo zwyčajne. Czysta, żądnych halasów. Tajemnicze siły działają w sposób nieuchwytny dla oka i ucha. Czoło wiek zabezpiecza się przed nimi aparaturą z całym systemem znaków umownych. Gdyby one zawiadły, nawet nie zauważałby progno śmierci. Aparatura ochronna nie może zawiąść. W Zakładzie Produkcji Izotopów jej koszt (nie licząc takich zabezpieczeń jak ściany ołowiane i in.) ocenia się na 30-40 proc. ogólnej wartości przyrządów. Nad bezpieczeństwem ludzi czuwa zajmująca olbrzymi gmach służba „ochrony” radiologicznej. Wszyscy chodzą tu w białych fartuchach, z małymi plastikowymi oprawkami filmów do zometricznych przypiętymi przy kieszonkach. Żywszy akcent kolorystyczny, to znak ochronny — czerwona koniczynka na żółtym tle, spotykany tu dość często.

Przyjechałem do Świerku, aby poznać drogę kobałtu promieniotwórczego — Coś, przewidzianego niedawno do komory radiacyjnej Katedry Chemii Radiacyjnej Politechniki Łódzkiej.

Kobałt promieniotwórczy zakupiliśmy w ZSRR. Wyprodukowano go tam bombując w reaktorze zwykły kobałt strumieniem neutronów. Małe, 8 cm paleczki metalu, emitującego po tej reakcji promienie gamma, zamknięte hermetycznie w 11 cm długości kasetach stalowych, całość umieszczono w kulisach, kilkusetkilogramowych ołowianych zasobnikach.

W Świerku ładunkiem zajęło się Biuro Dystrybucji Izotopów. Operacja nie miała w sobie nic z niesamowitością, laika mogły urzec co najwyżej szkielety z jakimiś traktowanymi ładunkami. Pojemniki transportowe wwieziono na wózku do komory przeładunkowej. Po zamknięciu komory zostały one przetopzone przed półmetrowej grubości wizer ze szkła ołowianego, odpowiadający zabez-

pieczeniu z 20 cm płyty ołowianej (komora zbudowana jest zresztą z 50 ton ołowiu). Teraz cała manipulacja wykonywana ręcznie. One, sterowane elektromagnetycznie przez operatora, wyjęły ładunki z pojemników radiociekich, zamkniętych w kasetach i umieściły w wążach po 15 tony ołowianych zasobnikach dostosowanych do urządzeń pracujących w Łodzi.

Droga dalsza — najwyklesza. Samochód zaopatrzony w dźwieg przetransportował ładunek do Łodzi. Kierowca chronił przed promieniowaniem ołowiu pojemnika. Drogę torował pilot, samochód oznakowany był koniczynką. To wszystko.

W Łodzi oczekiwali na ładunek pracownicy Katedry Chemii Radiacyjnej. Dźwieg „Demag” o nośności 3 ton zdjął przesyłkę z samochodu i przeniósł ją do pomieszczenia ładowego. Otworzył pojemników „zrąno” z przewodami prowadzącymi do komory radiacyjnej i usunął przegrody. Ładunki spadły kolejno w dół, przez strop komory zawierający w sobie 23 tonny żelazny i znalazły miejsce pod podłogą komory, w najniższym punkcie łukowa to wyżej przezewodów. Tam spoczywają bezpiecznie. Nigdy ich nie dotknie ręce ludzkie.

Kiedy trzeba będzie zmusić je do efektywnej pracy, zostaną wypchnięte pneumatycznie i zatrzymają się w przewodach pośrodku komory. Tam będą napromieniowywać próbkę substancji, nasiona roślin, rośliny. Na razie w komorze znajdują się dwa źródła kobał-

to we o aktywności około 1 tys. curie każdy. Pełna komora będzie miała 20 takich ładunków. Jeśli przyjąć, że ich łączna aktywność wynosić będzie około 20 tys. curie, dla wchłonięcia śmiertelnej dawki wystarczą, aby człowiek przebywał w środku promieniotwórczego kręgu około 6 sekund... Do komory, w czasie jej pracy, nikt jednak nie może wejść, nawet gdyby chciał. Nad zabezpieczeniem czuwa kilka systemów alarmowych, zabezpieczających i blokujących.

Można spytać — po co to wszystko? Naukowcy udzielają odpowiedzi, które wymagałyby, aby zadowolić laika, kilku tomowych objaśnień. Komora radiacyjna (największa w Polsce) pozwoli rozstrzygnąć prace badawcze nad zjawiskami zachodzącymi pod wpływem promieniowania, niektórymi procesami technologii chemicznej (m. in. w chemii radiacyjnej polimerów), sterylizacją żywności i napromienianiem nasion. Praktycznie oznacza to, że np. można będzie uzyskać masy plastyczne o korzystniejszych właściwościach, hodować rośliny o wyższej wartości użytkowej.

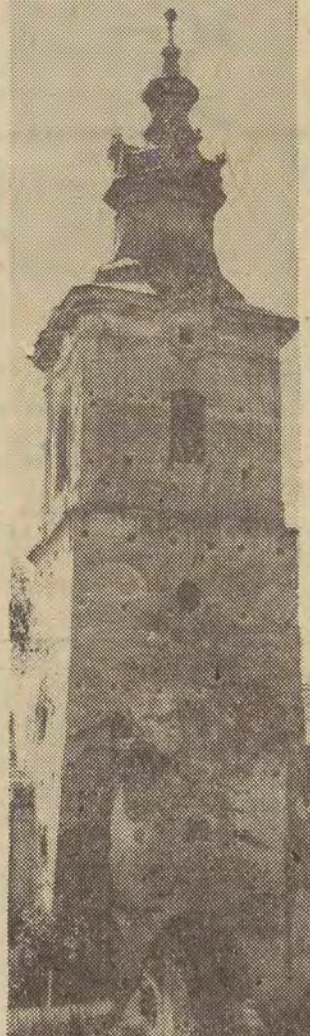
Wszystkie te możliwości zawierają w sobie groźne, choć małe, paleczki kobałtu.

JERZY KATARASIŃSKI

P. S. Artykuł ten jest odpowiedzią na telefon Czytelnika, który po notatkach prasowych o przewiezieniu do Łodzi ładunku kobałtu, pytał przekazywany po co nam ta bomba atomowa.

J. K.

Piękna nasza ziemia cała...

...piękna też i ziemia łódzka. Mnóstwo tu bowiem uroczych krajobrazów i ciekawych obiektów — wspaniałych zamków, pałaców, załóżek kościołów, drewnianych lamusów, chał, wiatraków...

Amatorów turystycznych wędrówek znajdą je z pewnością, a jeśli w dodatku są amatorami fotografii to mają owo piękno skrzętnie zarejestrowane na światłoczułym papierze.

Pragnąc ukazać ziemię łódzką w całej jej krasie, a tym samym zachęcić wszystkich do poznawania naszego regionu OGLASZAMY NIESTAJĄCY KONKURS PN. „ZIEMIA ŁÓDZKA W FOTOGRAFII”. Uczestnikiem jego może być każdy kto nadał do adres „Panoram” fotogram (rozmiar 13x18) z krótkim opisem przedstawionego obiektu czy krajobrazu. Prace reprodukowane w gazecie będziemy honorować wg stawek prasowskich. Autor najlepszego zdjęcia miesiąca otrzyma ponadto nagrodę.

Pelen uroku fragment poeysterskiego opactwa w Sulajowie nad Pilicą.

NIAGARA — WĘDRUJĄCA GROZA

Cuda Niagary stworzyła natura oraz pewien Polak. Natura kazała niewielkiej rzeczce Niagarze, łączącej jeziora Erie i Ontario, napotkać na swej drodze wysoką krawędź łupkowa oraz wyspę o nazwie Kozia. Kozę z tego chyba nie ma być wielkiej pociechy, za to ludzie mogą tu podziwiać aż dwa wodospady. Prawy, amerykański, jest o 3 metry wyższy od lewego, kanadyjskiego mającego 48 m. Ale przez ten mniejszy, zwany Wodospadem Podkowy, przepływa aż 34 proc. całej masy wody Niagary, czyli około 24 mln m sześć. na godzinę. Kanadyjczyce czerpią z Niagary więcej energii elektrycznej niż Amerykanie, co zresztą i tak nie ma wielkiego znaczenia, skoro istnieje wspólny system energetyczny i oba kraje jednakowo cierpią w razie takiej awarii, jak ta, która miała miejsce w listopadzie ub. roku.

Owe wodospady mają jeszcze inną właściwość. Woda wypłykuje krawędź, cofając ją co roku o metr. W ten sposób wodospady przedwędrowały już ponad 11 km. Kanada znów na tym robi inte-

res, ponieważ najpiękniejsze partie widokowe rozpościerają się z jej brzegu. Wartości te należycie docenił nasz rodak, inż. Kazimierz Gzowski, czynony jako twórca techniki kanadyjskiej. Założył Park Narodowy, dziś noszący jego imię. Reszty dokonali jego następcy, zaprzęgać technikę w służbę turystyki.

Ci, którzy oglądali Niagarę z góry, czyli z ładu, nie mają właściwie większego pojęcia o jej potędze. Uznymyślwią to dopiero zjazd na dół. Zanim to nastąpi, trzeba wykupić bilet za dolara (dzieci placą połowę) i w podziemiach eleganckiego pawilonu z pamiątkami przebrać się w bardzo szczytny płaszcz gumowy, kapużę i gumowe buty. Potem następuje podróz winda do wykutej w skale sztolni, skąd długi korytarz prowadzi do trzech ganek.

Już sam spacer korytarzem daje przed smak niezwykłych efektów. Szum przewalających się nad głową milionów ton wody zagłusza nawet głośnia rozmowę. Najdłuższy ganek wykuty jest w skale,

po której splywa wodospad. Hałas jest tu wręcz potworny, a widok żaden, bo coś można zobaczyć przez spadający wai wody takiej grubości, że nie przepuszcza nawet cienia światła. Ale ważne jest, że się było w odpryskach wody Niagary.

Drugi, środkowy ganek, jest wykuty na skraju wodospadu. Widac już przez niego zarys piętrzących się skał. Ale najwiękze wrażenie sprawia dopiero ten trzeci ganek. Znajduje się w odległości kilku metrów od Niagary i prowadzi na niewielką polankę — ciasno zamkniętą z trzech stron potężnymi ścianami wody. Ogrom tego wielopiętrowego, groźnego, wściekle szumiącego zjawiska w zestawieniu z niewielkim człowiekiem znikającym u jego stóp pozostawia niezapomniane wrażenie. I, jakby dla podkreślenia ogromu, prawem szokującego kontrastu, tam właśnie zieleni się niewielki splachęć mchu, zjawisko zupełnie nierealne w tej scenerii złożonej z wody i skał, spoza których trudno nawet dostrzec niebo.

ZBIGNIEW KLEJN

